

Expresii din vorbirea noastră curentă

Georgeta RADOSLAVESCU

Folosim zi de zi o mulțime de expresii din limba română, fără a acorda prea multă atenție sensului acestora. Chiar dacă multe dintre ele sună ciudat la o analiză sumară, toate aceste expresii încep să capete sens atunci când examinăm trecutul și descoperim originea acestora.

Câteva exemple: Cât de sus e al 7-lea cer? Care e piatra de încercare? Să treci prin codrul Vlăsiei...

● **S-a dus pe apa Sâmbetei** (a dispărut): Apa sâmbetei era, într-o veche credință, un râu care se vărsa în Infern, deci tot ce cădea în acea apă nu se mai putea găsi.

● **Banul n-are miros**: Împăratul Vespasian i-a urmat lui Nero și a găsit visteria goală. El a pus multe dări, chiar și pe closete. De atunci, closetele se numesc și vespasiene. Într-o zi, fiul său Titus (viitor împărat) i-a spus că poporul râde și îl bârfește pentru că a scos bani din o sursă mirositoare. Vespasian i-a pus sub nas fiului său o monedă și i-a spus: „Uite, banu n-are miros”.

● **Îi face capul calendar**: Este o expresie veche și a pornit de la faptul că, demult, în calendare apăreau multe cifre, date astronomice, istorice, geografice care nu puteau fi ținute ușor minte.

● **Nici în clin, nici în mânecă**: Știm că mâneca este partea hainei care acoperă brațul, iar un clin este o fâșie oarecare de material. Nu este nici o legătură între acești termeni și expresia românească „a nu avea nici în clin, nici în mânecă cu ceva sau cu cineva”. Expresia este veche și se trage din Transilvania. Acolo, țărani spun „în mânecă” când urcă cu carul un deal și „în clin”, când coboară la vale. Când căruța și căruțașul stau pe loc, va fi nici în clin, nici în mânecă. Expresia a pătruns în toate regiunile țării și s-a păstrat până azi nu cu sensul primar, ci așa cum am spus să nu ai de-a face cu ceva sau cu cineva în nicio împrejurare.

● **Mă aflu în al 7-lea sau al 9-lea cer**: Expresia e bazată pe credința celor vechi că cerul este alcătuit din mai multe bolte. În boltele de sus, ajungeau cei fericiți, așa că expresia înseamnă că te afli în culmea fericirii, desfătării și bucuriei.

● **In vino veritas** - în vin este adevărul: Expresie veche de peste 2000 de ani, este atribuită poetului grec Alceu, care a trăit cu 6 secole înainte de Hristos. Pe vremea lui, celor bănușiți de fapte rele li se dădea să bea vinuri tari pentru a spune adevărul. Omul la băutura devine vorbăreț și atunci dezvăluie taine pe care le-ar ascunde dacă ar fi treaz.

● **Muncă de Sisif**: Sisif a fost un rege legendar, pe care Zeus l-a osândit pentru nesupunere să urce un deal din infern ducând în spinare o stâncă uriașă. Dar cum ajungea în vârf, stâncă aluneca și Sisif trebuia să o ia de la început. Expresia se referă la o strădanie istovitoare și inutilă, un efort spre un obiectiv imposibil de atins.

● **Piatră de încercare**: Este o piatră foarte dură de culoare neagră. Piatra este folosită de bijutieri pentru a verifica dacă

o bijuterie este din aur și din ce fel de aur. Bijutierul freacă obiectul pe piatră neagră, și pe fâșia subțire de metal rămasă pe piatră se toarnă apă tare (acid nitric). Dacă metalul nu este aur, urma dispare, dacă este aur, culoarea căpătată de urma galbenă indică felul și caratele aurului. Expresia „piatră de încercare” se folosește când este vorba de o probă foarte grea pe care cineva trebuie să o treacă.

● **Codrul Vlăsiei**: Pădurea Vlăsiei se întindea din nordul Bucureștilor până la Cernica, Snagov, chiar aproape de Ploiești. A trece prin această pădure era un act de mare curaj pentru că tâlhăriile acolo se țineau lanț. Vorba „ca-n codru Vlăsiei” se aplică și azi celor care fură fără rușine din avutul public. Expresia mai înseamnă un loc fără control, unde domnește jaful și fraudă.

● **Pielea ursului din pădure**: Expresia provine dintr-o fabulă de La Fontaine. Doi prieteni au vândut unui blănar blana ursului pe care îl vor vâna a doua zi. Pornesc ei la vânatoare, se întâlnesc cu ursul, dar, cuprinși de groază, unul se urcă într-un copac iar celălalt face pe mortul. Ursul nu mănâncă stârvuri, și după ce l-a mirosit pe cel de jos a plecat. Prietenul din pom coboară și-l întreabă pe cel de jos ce i-a spus ursul la ureche. „Mi-a spus să nu-i mai vând pielea până nu-l vânez”. Sau în alte fabule i-ar fi spus să-și aleagă cu grijă prietenii. Folosim expresia pentru a stabili că numai ce este în mână nu e minciună, sau se mai folosește atunci când un prieten ne dezamăgește.

● **Dacă tăceai, filozof rămâneai**: Maxima este extrasă din lucrarea „Mângâierile filozofiei” care aparține filozofului antic Boethius. Acesta se afla în închisoare pentru niște declarații care n-au plăcut regelui. Maxima trebuie folosită cu discernământ în împrejurarea când tăcerea poate fi mai inteligentă decât cuvântul.

● **Vorbe de clacă**: Cu înțelesul de „vorbe fără miez, de flecăreală”. Expresia este legată de mica adunare de vecini de la sat, numită clacă. Vecinii se adunau și ajutau la muncă pe unul dintre ei. Acolo se spuneau tot felul de snoave, de ghicitori și de bârfe din sat.

● **Când frece menta, n-ai de ce să bagi mâna-n foc**: „A freca menta” înseamnă să lenevești, să stai degeaba, să te ferești de muncă. Pe vremuri, mesele erau frecate cu mentă, pentru a oferi un miros proaspăt în timpul cinei. Aceasta era una dintre cele mai simple sarcini, iar majoritatea oamenilor prefera să frece mesele cu mentă, decât să facă alte activități oboșitoare. Prin urmare, cei care voiau doar să pretindă că muncesc, frecau menta.

● **„A sta de șase”**: Această expresie cunoscută înseamnă să păzești ceva, să stai la pândă. Expresia își are originea din aviație, mai precis, din Primul Război Mondial. Pentru a comunica rapid și eficient, piloții foloseau metoda ceasului. Avionul era înconjurat de un ceas imaginar, iar piloții se atenționau între ei, în cazul eventualelor pericole, folosind orele de pe acest ceas imaginar. Spre exemplu, atenție la 3 sau atenție la 9, însemna că pericolul vine din dreapta, respectiv stânga. Atenție la 6 însemna să fii atent la spatele tău. De aici cifra 6 a început să fie folosită în alte contexte, cu înțelesul de a-ți proteja spatele.

● **„A fi prins cu mâța-n sac”**: Expresia înseamnă să fii prins cu o minciună. Chiar dacă la prima vedere am crede că pur și simplu cineva a furat o pisică și a fost prins cu ea în sac, expresia se referă, de fapt, la vânzarea porcilor în târg. În trecut, în târguri, porcii se vindeau în saci legați. Oamenii nu puteau să vadă ce se află în sac, astfel că vânzătorii profitau de situație, iar în loc de porcel puneau o pisică în sac. Cei care erau prinși cu această înșelăciune erau, la propriu, prinși cu mâța-n sac.

● **„A face capul calendar”**: Aceste cuvinte înseamnă să stresezi pe cineva, oferindu-i prea multe informații. Expresia a apărut odată cu invenția tipografiei. Printre primele lucruri printate și vândute în masă, au fost calendarele, iar pentru a încuraja cumpărarea lor, producătorii adăugau diferite informații, precum proverbe, sărbători, sfaturi, horoscop, meteo și multe altele. Astfel, calendarele deveneau niște reviste, cu o mulțime de informații. Iar pentru că hârtia era scumpă, scrisul era mic și informația extrem de înghesuită pe pagină, de aici și expresia a face capul calendar, adică a coplesii cu prea multă informație.

● **„Colac peste pupăză”**: Este o zicală care se referă la momentul în care există deja un necaz și apare o altă problemă

(ex. Ca și când n-ar fi fost de-ajuns povara ei peste mine, îmi mai trebuia și tu, colac peste pupăză). Colacul este un simbol al înmormântării, iar pupăza nu se referă la o pasăre, ci la un tip de pâine tradițională de nuntă. Deci, expresia „colac peste pupăză” se referă la o înmormântare care vine imediat după o nuntă.

● **„A băga mâna în foc”**: Pentru ceva sau cineva expresia înseamnă a susține cu tărie acel lucru, a garanta. Expresia face referire la un ritual vechi de judecată. Pentru a descoperi nevinovăția unei persoane, aceasta era silită să bage mâna în foc după un fier încins, să îl țină în mână ceva timp, iar apoi în funcție de cât de repede se vindeca rana, se determina dacă persoana este sau nu vinovată.

● **„A scoate din pepeni”**: Aceasta înseamnă să scoți din sărite pe cineva, să îl enervezi foarte tare. Pepenele în această expresie se referă de fapt la o plantație de harbuji și expresia face referință la modul în care se furau pepenii. Pentru ca hoții să poată fura pepeni, acești erau nevoiți să scape de paznic. Astfel, unul dintre hoți încerca să îl stârnească pe cel care păzea plantația, prefăcându-se că fură un pepene sau jignindu-l, în speranța că îl va face pe paznic să se enerveze și să fugă după el, scoțându-l dintre pepeni.

● **„A călca pe bec”**: Expresie care datează din secolul al XIX-lea înseamnă să greșești. Pe vremuri străzile erau luminate cu gaz, iar arzătoarele din felinarele stradale erau numite becuri cu gaz. De asemenea, umbra difuză a luminii stradale semăna cu silueta unui jandarm. În felul acesta, în lumea interlopă, jandarmii au început să fie porecliți becuri, iar atunci când un hoț era prins că face o nelegiuire, se spunea că acesta a picat peste bec.

REZERVISTUL EPIGRAMIST

PRUDENT = pastă de dinți cu extras de prune

MONOLOG = olog de un picior

BIOLOG = olog de ambele picioare

SEXOLOG = olog de 6 picioare (de ex. miriapod sexolog)

AȚĂȚAT = fără săni

AMÂNAT = fără mâini

ÎNCHINARE = transport către China

ÎNVINUIRE = procesul de fermentare a mustului

ÎNFOCARE = transformare în focă

GHINIOANE = varianta moldovenească pentru ardelenescul „Bine, Ioane”;

ÎMPRĂȘTIERE = rezultatul procesului prin care bețivii se fac praștie

BIZAR = zar dublu

MACEL = mac mic

MICROSCOP = scop mărunț

ÎNVIORAT = prevăzut cu vioară

LEȘINA = pe unde merge „le tren”;

MERITORIU = teritoriul ocupat de livada de meri

CIMBRU - marcă poștală din Banat

BASCĂ - femeie din Pirinei, cu marginile îndoite înăuntru

HAITI - grupuri de lupi flămânzi care bântuie prin jud. Botoșani

BIRMANIA - predispoziție maladivă a unui ministru de finanțe de a pune noi taxe și impozite